

Çiğdem Vatansever*, İdil Işık**, Hamdullah Er***, Bilal Şimşek****

Kırsal Çalışma Psikolojisi Bakış Açısıyla Tarımsal İşgücünde Dönüşüm *Transformation in the Agricultural Workforce from the Perspective of Rural Work Psychology*

Öz

Bu çalışma, Türkiye kırsalında tarımsal işgücündeki değişimleri kırsal çalışma psikolojisi perspektifinden incelemektedir. Çanakkale'nin Bayramiç ilçesine bağlı dört köyde zeytin, meyvecilik, arıcılık, tarım ve hayvancılık yapan 17 katılımcı ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, veriler tümevarıma dayalı tematik analizle çözümlenmiştir. Bulgular, kırsalda çalışma ve yaşam deneyimlerinin "kırsalın yerlileri" ve "şehirden kırsala gelenler" olmak üzere iki kültürel eksende toplandığını, bu eksenlerin dayanıklılık, adaptasyon ve dönüşüm süreçleri etrafında örüldüğünü göstermektedir. Kuraklık, gelir istikrarsızlığı, borçluluk, girdi maliyetleri, göç baskısı ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri katılımcıların psikolojik sağlıklarını tehdit eden başlıca risklerdir; buna karşılık doğayla kurulan bağ, aile içi dayanışma, inanç ve etik temelli üretim pratikleri başlıca koruyucu unsurlardır. Çalışma, adil dönüşüm ve iklim adaleti tartışmalarında kırsal çalışma psikolojisinin hem kırılğan kırsal grupların psikososyal ihtiyaçlarını görünür kılan hem de tarımsal emek odaklı politika tasarımına rehberlik eden açıklayıcı bir çerçeve sunduğunu vurgulamaktadır. Sonuçlar, saha temelli destek ve kırsalda psikolojik sağlık hizmetlerinin gerekliliğine işaret etmektedir.

Abstract

This study examines the changes in the agricultural workforce in rural Turkey from the perspective of rural work psychology. Semi-structured in-depth interviews were conducted with 17 participants engaged in olive cultivation, fruit growing, beekeeping, farming, and livestock production in four villages in the Bayramiç district of Çanakkale. The data were analyzed using an inductive thematic analysis approach. Findings indicate that experiences of working and living in rural areas cluster around two cultural axes "rural natives" and "urban-to-rural migrants" and that these axes are shaped by intertwined processes of resilience, adaptation, and transformation. Drought, income instability, indebtedness, rising input costs, migration pressures, and gender inequalities constitute major risks threatening participants' psychological well-being; in contrast, a strong connection to nature, family-based solidarity, faith, and ethically grounded production practices serve as key protective factors. The study emphasizes that rural work psychology offers an explanatory framework that both highlights the psychosocial needs of vulnerable rural groups and guides policy design centered on agricultural labor within discussions of just transition and climate justice. The results underscore the need for field-based support and accessible mental health services in rural areas.

Anahtar Kelimeler

Kırsal çalışma psikolojisi, Kırsal işgücü, Yeni köylülük, Transformasyon, İklim adaleti

Keywords

Rural work psychology, Rural workforce, New peasantry, Transformation, Just Transition

* Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, cvatansever@nku.edu.tr, ORCID:0000-0002-7755-4760.

** Bahçeşehir Üniversitesi, idil.isik@bau.edu.tr, ORCID:0000-0002-6709-9717.

*** Fenerbahçe Üniversitesi, hamdullah7@gmail.com, ORCID:0009-0004-6189-2134.

**** İş Örgüt Endüstri ve Çalışma Psikologları Derneği, Kırsal Psikoloji Okulu, simsekkbilall@gmail.com, ORCID: 0009-0008-1100-3385.

Giriş

Ormanlar, tarlalar, çayırlar ve akarsular kısacası kırsal alanlar; doğal peyzajlar olarak yüzyıllar boyunca insanların yaşamak için ilgisini çekmiş ve pek çok sanat eserine de esin kaynağı olmuştur. Kırsal alanların tüm doğal güzelliklerine karşın, yerleşim alanlarının kentsel ve kırsal alan olarak tanımlandığı günümüzde yaşam koşullarının kentsel alana göre çok daha zor olduğu bilinmektedir. Kırsal alanların düşük nüfus yoğunluğu, fiziksel koşullarındaki engeller ve hizmetlere erişim kısıtlılıkları, acil durumlara cevap verebilme yetilerinin kentsel alanlara göre daha yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Kırsal bölgelerde genel olarak işsizlik, yoksulluk, eğitim olanaklarının sınırlılığı ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği başta olmak üzere ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratan pek çok unsur bulunmaktadır (Hastings ve Cohn, 2013). Söz konusu mevsimlik tarım işçileri olduğunda; yaşam ve çalışma koşulları iyice olumsuzlaşmaktadır: Temel altyapı eksiklikleri, yetersiz barınma ve beslenme, hijyen sorunları, temel sağlık hizmetlerine erişim, sosyal güvenceden yoksunluk, uzun çalışma saatleri ve düşük ücret (Turgut, Kümbül-Güler ve Vatansever, 2025). Özetle tarım günümüzde güvencesizlik ve sosyal eşitsizliklerle karakterize bir çalışma alanıdır. Sosyal destek ağlarının zayıflığı, hizmetlere erişim kısıtlılığı ve ekonomik belirsizlikler kırsal topluluklarda psikolojik sağlamlığı tehdit eden başlıca faktörler arasında yer almaktadır (Fuller, Edwards, Procter, ve Moss, 2000).

Doğada yaşamın bütüncül sağlık üzerindeki bilinen tüm olumlu etkilerine karşın (Steg, Van Den Berg ve De Groot, 2015); kırsal alanlarda yaşanan bu çok boyutlu zorluklar, bireyin psikolojik sağlığını, aidiyet duygusunu, yaşam doyumunu doğrudan etkilemektedir. Kırsal psikoloji, Amerikan Psikoloji Derneği (APA, 2024) tarafından da öncelikli çalışma alanlarından birisi olarak belirlenmiştir. Bu çalışma; öncelikle kırsal çalışma psikolojisi alanını tanıtıp, bu alanın işgücünün tarımsal üretim zorluklarını nasıl ele aldığını bir saha araştırması aracılığıyla açıklamak üzere tasarlanmıştır. Aynı zamanda iklim değişikliğinin tarımı ve tarımda çalışanların üzerindeki etkisini, çiftçiliği bir meslek olarak nasıl algıladıklarını ve psikolojik sağlıklarını tümevarımcı bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamıştır.

Çalışma Çanakkale-Bayramiç ilçesine bağlı köylerde yürütülen, görüşme ve gözleme dayalı nitel bir saha araştırmasına dayanmaktadır. Araştırma, tarımsal üretimle geçinen kırsalın yerleşik üreticileri ile son yıllarda kentten kırsala göç ederek tarımsal faaliyetlere başlayan birey ve çiftlerin çalışma ve yaşam deneyimlerini birlikte ele almaktadır.

Kırsal çalışma psikolojisi

Tarımsal gelirlerin düşüklüğü, mevsimsellik, borçluluk ve ürün riskleri (don, kuraklık, hastalık vb.) sürekli bir ekonomik belirsizlik kaynağıdır. Bu koşullar tarımsal işgücünde kronik stres, kaygı ve çaresizlik duygularına yol açmaktadır (Hastings ve Cohn, 2013; Turgut, Kümbül Güler ve Vatansever, 2025). Nitekim Türkiye bağlamında yapılan sınırlı sayıdaki araştırma-

lar da bu eğilimi desteklemektedir. Örneğin Şentürk (2023) tarafından Şebinkarahisar'daki pestil-köme işletmeleri üzerine yapılan bir doktora tezinde, kırsalda çalışan bireylerin yoğun emek sömürüsüne maruz kaldıkları, ancak aynı zamanda geleneksel dayanışma ağları sayesinde belirli düzeyde psikolojik direnç geliştirdikleri ortaya konmuştur. Benzer şekilde Gürsoy (2025), “kırsal iyi olma hali” kavramını merkeze aldığı çalışmasında, üretimle kurulan bağın psikolojik sağlığı güçlendirdiğini; ancak kırsal yoksulluk, toplumsal cinsiyet rolleri ve dış göç gibi faktörlerin bu süreci olumsuz etkileyebildiğini vurgulamaktadır.

Kırsal çalışma psikolojisi bu çalışmada kırsal psikoloji ile iş, örgüt, endüstri ve çalışma psikolojisinin bir kesişimi olarak ele alınmıştır. Kırsal çalışma psikolojisi, kırdaki çalışan bireylerin veterinerlik, zirai teknisyenlik gibi mesleklerini icra ederken ya da çiftçilik gibi emeğini tarımsal üretimde değerlendirirken deneyimledikleri “çalışma”ya bağlı unsurlara odaklanmaktadır. Landini ve diğerleri (2014), kırsal psikolojinin toplumun psikolojik sağlığı ile yakın ilişkisine dikkat çekerek, kırsal kalkınma süreçlerinde bireylerin aktif sosyal aktörler olarak görülmesi gerektiği ve katılım, bilinçlendirme, güçlendirme gibi kavramların önemini vurgulamaktadır.

İş ile özdeşleşme, mesleki kimlik ve üretkenlik duygusu gibi kavramlar, kırsal alandaki psikolojik iyi oluşun merkezinde yer almaktadır (Gürsoy, 2025). Buna karşın, Türkiye’de kırsal alanda çalışmanın ve ruh sağlığı ile ilgili olarak psikoloji alanından daha önce yapılmış yalnızca bir yüksek lisans tezi olduğu saptanmıştır (Keskiner, 2023). Çalışanların psikolojik sağlıklarını, iyi oluşlarını inceleyen diğer araştırma ve çalışmalar da tarım ekonomisi, işletme, hemşirelik gibi başka bilim dallarında yürütülmüştür (Örneğin, Diğrak, Koçoğlu ve Akın, 2014; Gürsoy, 2025; Temiz ve Yenigül, 2021). Kırsal çalışma psikolojisi ise bu geniş bağlam içerisinde bireylerin meslek ve çalışma deneyimi ilişkin tutumlarını, motivasyonlarını, mesleki stres düzeylerini ve emek pratiklerini inceleyen daha özel bir alt disiplini temsil etmektedir. Özellikle tarımsal üretimin dönüşmesi, kırsal işgücünün parçalanması ve mevsimlik işçiliğin yaygınlaşması gibi yapısal değişimler, kırsal çalışma psikolojisinin önemini artırmıştır (Alston, 2004).

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu bağlamdan hareketle, bu makalede; kırsal çalışma psikolojisi kavramını bireylerin iş yaşamındaki deneyimlerini açıklamanın yanında kırsal topluluklarda çalışma deneyiminin nasıl dönüştüğünü psikoloji bakış açısıyla inceleme olanağı sunan bir yaklaşım olarak öneriyoruz. Özellikle genç nüfusun kırsalda kalma motivasyonu, kadınların üretim süreçlerindeki rolleri, kırsal girişimcilik eğilimleri ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri hem uygulamalı kırsal çalışma psikolojisi hem de kırsal kalkınma politikaları açısından önemli araştırma alanları olarak öne çıkmaktadır.

İklim değişikliğinin tarım ve kırsal alanlarda yarattığı ekonomik, sosyal ve psikolojik etkiler

İklim değişikliğinin *ekonomik* etkileri, tarım üretiminden gelir dağılımına kadar geniş bir yelpazede hissedilmektedir. Kuraklık, aşırı sıcaklık, sel ve dolu gibi olaylar, tarımsal üretimi düşü-

rerek ürün kıtlığına, çiftçi gelirinde azalmaya ve kırsal yoksulluğun artmasına yol açmaktadır (Kızmaz, 2021). Bu süreç, tarımsal verimi azaltmakta, gıda fiyatlarını yükselterek ithalat bağımlılığını artırmakta ve ekonomik dengesizlik yaratmaktadır. Berry, Hogan ve Owen (2011) tarafından Avustralya’da yapılan bir araştırmada, kuraklıktan etkilenen bölgelerde ekonomik sıkıntılar ve ruhsal sağlık problemlerinin birlikte arttığı saptanmıştır. Bu durum, iklim değişikliğinin ekonomik krizlerle eş zamanlı olarak psikolojik sonuçlar da doğurabileceğini göstermektedir. İklim değişikliğinin ekonomik etkileri tarımsal üretimden kırsal yaşam koşullarına kadar geniş bir yelpazede hissedilmektedir. Kuraklık, aşırı sıcaklık, sel ve dolu gibi olaylar tarımsal verimi düşürerek ürün kıtlığına, çiftçi gelirlerinde azalmaya ve kırsal yoksulluğun artmasına yol açmaktadır (Kızmaz, 2021). Bu ekonomik kırılma yalnızca gıda fiyatlarının yükselmesi ve ithalat bağımlılığının artması gibi makro düzeyde sonuçlar doğurmakla kalmamakta, aynı zamanda ekonomik sıkıntıların ruhsal sağlık üzerinde olumsuz etkiler yarattığını gösteren bulgularla da desteklenmektedir; nitekim Türkiye’de Elazığ’ın köylerinde yapılan bir çalışmada katılımcıların %73,3’ü iklim ve ekonomik koşullar nedeniyle köyden göç etmek istediklerini, ancak ekonomik bir iyileşme olması durumunda %68,3’ünün göç etmeyeceklerini belirtmiştir (Kızmaz, 2021). Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, iklim değişikliğinin kırsal kesimde hem ekonomik hem psikolojik etkiler yarattığı, ayrıca ekonomik koşulların kırsal dayanıklılık ve göç etme eğilimi üzerinde belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir.

Sosyolojik bağlamda, iklim değişikliğinin kırsal toplulukların sosyal dokusunu derinden etkilediği görülmektedir. Çevresel bozulma; göç, topluluk dayanışmasının azalması, sosyal sermayenin zayıflaması ve toplumsal çözülme gibi sonuçlar doğurmaktadır (Kızmaz, 2021). Bu durum, kırsal topluluklarda bağlılık duygusunu azaltmakta ve sosyal uyum sorunlarını artırmaktadır. Leichenko ve Silva (2014), iklim değişikliği etkilerinin politik, sosyal ve ekonomik süreçlerle iç içe geçtiğini vurgulayarak, özellikle düşük gelirli topluluklarda bu etkileşimin sosyal eşitsizliği artırdığını ve kurumsal kırılma yol açtığını belirtmektedir. Berry vd. (2011) ise kuraklık gibi çevresel felaketlerin topluluk içindeki sosyal destek ağlarını zayıflattığını, ancak bazı durumlarda bu sosyal bağların psikolojik direnç kaynağı olarak da işlev görebildiğini ifade etmektedir.

İklim değişikliğiyle birlikte kültürel kimliklerde de dönüşümler meydana gelmektedir. Aras ve Demirci (2020), çevresel değişimlerin kolektif kimlik ve aidiyet hissi üzerindeki etkisini, özellikle doğayla güçlü bağ kuran topluluklarda bu durumun kimlik erozyonuna ve toplumsal stresin artmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. Kanada’daki yerel bir topluluk olan İnuitler, toprağı “anne sembolü” olarak tanımlamakta ve iklim değişikliğinin etkilerini “gıda güvensizliği, stres, üzüntü, öfke, aile bakım stresi, toplumla bütünleşme hissi ve öz-değer kaybı” şeklinde yaşamaktadır (Willox, 2012). İklim değişikliği, kırsal topluluklarda dayanışma bağlarını çözmekte, kolektif kimliği aşındırmakta ve kültürel dönüşüm kaygısıyla birlikte göç ile sosyal yabancılaşmayı tetiklemektedir.

Çalışmamızın ana konularından birini oluşturan *psikolojik* etkiler açısından ise iklim değişikliği çevresel bir kriz olmakla birlikte aynı zamanda bireylerin psikolojik sağlığını da etkileyen ciddi bir psikososyal risk faktörüdür. Aras ve Demirci (2020), iklim değişikliğinin depresyon, anksiyete, çaresizlik, eko-anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu ve intihar eğilimleri gibi psikolojik sorunlarda artışa yol açtığını belirtmektedir. Belirsizlik duygusu, bireylerde kronik stres yaratmakta; doğal afetler sonrası yaşanan travmalar uzun vadeli psikolojik sağlık problemlerine dönüşebilmektedir. Dittmar (2011) ise iklim değişikliğinin bireylerde kişisel ve mesleki kimlik kaybı duygusunu tetiklediğini belirtmiştir. Ev, eşya gibi bireyi sembolize eden nesnelerin kaybı, kimlik kaybı hissini güçlendirirken; çiftçilik, balıkçılık gibi mekân temelli mesleklerde mesleki kimlik kaybı daha sık görülmektedir.

Berry vd. (2011) tarafından yapılan araştırma, ekonomik zorlukların psikolojik iyi oluş üzerindeki doğrudan etkisini göstermektedir. Kuraklık yaşayan çiftçiler çaresizlik ve kontrol kaybı duygularıyla başa çıkmakta zorlanmakta; bu durum “öğrenilmiş çaresizlik” ve “umutsuzluk” sendromlarını tetiklemektedir. O’Brien ve arkadaşlarının (2014) Avustralya’da yedi yıl süren nicel çalışmasında, kırsal kesimde yaşayan bireylerin kuraklık nedeniyle kentteki bireylere göre çok daha fazla sıkıntı yaşadığı bulunmuştur. Leichenko ve Silva’nın (2014) teorik çerçevesine göre, zayıf yönetim, düşük gelir düzeyi ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği, iklim kaynaklı psikolojik sorunların derinleşmesine neden olmaktadır. Kızmaz (2021) ise iklim değişikliğinin kırsal çalışma koşullarını etkileyerek iş stresini, verimlilik kaybını ve tükenmişlik duygusunu artırdığını ifade etmiştir. Artan sıcaklık, nem ve doğal afetler kırsal alandaki üretimin kalitesini ve miktarını etkilerken, kırsal iş gücünün psikolojik dayanıklılığını da zayıflatmaktadır.

Bu bağlamda, çalışmamızda kırsalda yaşayan bireylerin çalışma yaşamlarını ve karşılaştıkları zorlukları, özellikle de psikolojik sağlıklarını etkileyen faktörleri anlamaya odaklandık ve bunu tümevarımcı bir yaklaşımla ele aldık. Bu doğrultuda araştırmanın ortaya koyduğu temel sorular şunlardır:

- Kırsaldaki sosyo-demografik özellikler ve ekonomik koşullar, psikolojik süreçlerini nasıl etkilemektedir?
- Kırsalda çalışan bireyler, tarımsal üretim sürecinde hangi zorluklarla karşılaşmakta ve bu zorluklar onların psikolojik süreçlerini nasıl etkilemektedir?
- Kırsal alanda psikolojik iyi oluşu destekleyen ya da zayıflatan bireysel ve topluluk temelli kaynaklar nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma, kırsalda çalışanların yaşam deneyimlerini, karşılaştıkları zorlukları ve geleceğe dair perspektiflerini derinlemesine ve doğrudan anlamaya çalışan nitel ve tümevarımcı bir yak-

laşım ile tasarlanmıştır. Çalışmanın yaklaşım ve yöntemi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nca 7.10.2024 tarihinde onaylanmıştır.

Örneklem

Amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak, Çanakkale'nin Bayramiç ilçesinde farklı köylerde yaşayan ve çeşitli tarımsal faaliyetlerde bulunan bireylerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sahası olarak bu bölgenin seçilme nedeni; zeytin, meyvecilik, arıcılık, hayvancılık başta olmak üzere küçük ölçekli aile tarım üretiminin halen güçlü olduğu bir tarımsal yapıya sahip olmasıdır. Aynı zamanda bölge, son yıllarda metropollerden kırsala yönelen, görece eğitilmiş ve alternatif tarım pratiklerine ilgi duyan bireylerce de yoğun biçimde tercih edilmektedir. Bu toplumsal yapı, yerleşik kırsal üreticiler ile kentten kırsala göç eden yeni üreticilerin birlikte varlığı— Bayramiç'i kırsal çalışma psikolojisi açısından analitik olarak zengin bir saha haline getirmektedir.

Örneklem, farklı yaş gruplarından, eğitim düzeylerinden, gelir düzeylerinden ve tarımsal üretim çeşitliliğinden katılımcıları içerecek şekilde oluşturulmuştur. Bu çeşitlilik, kırsalda yaşayan ve çalışan bireylerin deneyimlerinin heterojenliğini yansıtmayı ve farklılıkları ortaya koymayı amaçlamaktadır (Tablo 1). Çalışma neticesinde toplam 17 kişi ile görüşülmüştür (Yaş ortalaması=43,8, SS= 15,90). Katılımcılardan, bir kişi bekar, bir kişi ise boşanmıştır; bir kişiye dair medeni durum bilgisi veride bulunmamaktadır. Dört evli çiftte her iki kişi mülakata katılmıştır. Diğer evli katılımcılarda, aileden bir kişi ile görüşülmüştür,

Görüşmeler

Araştırmanın temel veri toplama aracı, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerdir. Görüşmeler, köyde yaşayanların kendi aktarımlarıyla deneyimlerini, düşüncelerini ve duygularını iletmelerine olanak tanıyarak, zengin ve yerinden bir veri seti elde etmede aracılık etmişlerdir. Görüşmeler, ilgili köy muhtarları aracılığıyla planlanmış ve araştırma ekibinden saha çalışmasında deneyimli psikologlarca, görüşmeler köy kahvesi, evler ya da diğer kamusal alanlarda gerçekleştirilmiştir (Görsel 1 ve 2).

Görüşme rehberi, katılımcının çiftçiliğe başlama öyküsü, kaç yıldır üretim yaptığını ve çiftçiliğin onun için ifade ettiği anlamı (gerekirse metaforik bir benzetmeyle) anlamayı amaçlayan sorularla başlamaktadır. Ardından günlük üretim pratikleri, mevsimsel değişiklikler, kullanılan tarım alanı, yetiştirilen ürünler veya hayvancılık faaliyetleri, işgücü desteği ve iklim değişikliğinin üretime etkilerine dair algılar ele alınmıştır. Köy yaşamına yönelik memnuniyet, sevilen yönler ve istenen değişimler sorgulanarak katılımcının yaşam çevresi değerlendirilmiş ve fiziksel, psikolojik sağlık durumuna, stresle başa çıkma kaynaklarına, köyde psikolojik destek almanın mümkün olup olmadığına ve psikoloğa gitmeye dair yerel algılara odaklanılarak

Görsel 1

Tablo 1- Görüşmelerden görseller

Görsel 2

Tablo 1- Görüşmelerden görseller

kırsal sağlık ve psikososyal destek sistemleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmenin son bölümünde ekonomik koşullar, çiftçiliğin geçim sağlamadaki yeterliliği, varsa ek gelir kaynakları ve geleceğe dair tarımsal planlar sorularak katılımcının ekonomik sürdürülebilirlik perspektifinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Analiz

Görüşmeler sırasında ses kaydı alınmış, deşifre programı ile birebir metne çevrilmiştir. Ardından, ses kayıtlarının tekrar dinlenmesi yoluyla sesteki hatalar düzeltilmiştir. Görüşme verileri, MAXQDA25 Nitel Veri Analiz programı kullanılarak tümevarıma dayalı tematik analiz yaklaşımı ile kodlanmıştır. Tümevarıma dayalı analiz, verileri önceden var olan bir kodlama çerçevesi olmadan analiz sürecidir. Bu anlamda, tümevarımsal analiz yalnızca veriye dayalı olarak, araştırmacının ön kabullerini dikkate almadan yapılır. Diğer yandan, araştırmacıların teorik ve bilgiye dayalı (epistemolojik) bağlılıklarından tamamen özgürleşmeleri mümkün olmadığından veriler de epistemolojik bir boşlukta kodlanamaz (Braun ve Clarke, 2006).

Tablo 2
Demografik Bilgi Tablosu

K. No	K. Grup	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim	Köy	Üretim Sektörü	Üretim Büyüklüğü	Çiftçilik Deneyimi (Yıl)	Çiftliği Brakma Düşüncesi	Köyden Kente Göç	Kentten Köye Göç
1	ŞK-Ç1	K	27	Evli	Lisans	A	Zeytin	80 dönüm zeytinlik, 20 dönüm buğday	3	Yok	Yok	Var
2	ŞK-Ç1	E	30	Evli	Lisans	A	Zeytin	80 dönüm zeytinlik, 20 dönüm buğday	3	Yok	Yok	Var
3	ŞK-Ç2	K	37	Evli	Lisans	A	Arıcılık	150 kovan	4	Yok	Yok	Var
4	ŞK-Ç2	E	40	Evli	Lisans	A	Arıcılık	150 kovan	15	Yok	Yok	Var
5	KY-Ç1	E	61	Evli	İlkokul	A	Tarım ve Hayvancılık	50 küçükbaş	8	Var	Var	Var
6	KY-Ç1	E	64	Evli	İlkokul	A	Tarım ve Hayvancılık	30 dönüm, 50 küçükbaş	6	İleride düşünüyor	Var	Yok
7	KY-Ç2	E	-	Evli	-	A	Hayvancılık	87 dönüm	31	Var	Yok	Yok
8	KY-Ç2	K	60	Evli	İlkokul	A	Zeytin	10 dönüm	42	Var	Yok	Yok
9	KY-K	K	46	Evli	İlkokul	A	Zeytin	-	33	Bırakmış	Var	Yok
10	KY-E	E	67	Boşanmış	Ortaokul	A	Tarım	20 dönüm	21	-	Var	Var
11	KY-E	E	38	Evli	İlkokul	B	Hayvancılık	30 küçükbaş	-	-	-	-
12	KY-K	K	66	Evli	İlkokul	B	Hayvancılık	-	-	Bırakmış	-	-
13	KY-E	E	21	Bekar	Lise	C	Tarım ve Hayvancılık	280 dönüm, 45 büyükbaş	10	Yok	Yok	Yok
14	KY-E	E	37	Evli	Ortaokul	C	Hayvancılık	45 küçükbaş	20+	Yok	Yok	Yok
15	KY-K	K	53	Evli	İlkokul	C	Tarım ve Hayvancılık	40 dönüm, 45 küçükbaş	-	-	Yok	Yok
16	KY-E	E	29	Evli	Lisans	D	Meyvecilik	35 dönüm	7	Ekonomiye bağlı	Yok	Yok
17	KY-E	E	25	-	Lise	D	Meyvecilik	100 ton elma, 10 ton kiraz, 30 ton şeftali	25	Yok	-	-

Not: ŞK-Ç: Şehirden Kirsala Gelen Çift; KY-Ç: Köyün Yerlisi Çift; E: Erkek; K: Kadın; K.No: Katılımcı no; K.Group: Katılımcı Grup

Kodlama yapılabilmesi için metnin bütünü okuma ve tekrar okuma yoluyla, her mülakata dair bir kavrayış gerçekleştirilmiştir. Tüm mülakatların okumalarının ardından, her biri bağımsız şekilde kodlanmıştır. İlk mülakatta ortaya çıkan temalar korunurken, yeni kodlanan mülakatta ortaya çıkan temalar, kod haritasına eklenmiştir. Bir önceki mülakatta kullanılmamış, ancak yeni bulgu için daha uygun olduğu düşünülen temalara yeniden kodlama yapılmıştır. Özetle, “karşılaştırmalı kodlama-yeniden kodlama” yapılmıştır.

Veriler, tematik çözümleme ilkeleri doğrultusunda sistematik biçimde kodlanmış ve bu kodlar arasındaki ilişkiler incelenerek algı, tutum ve deneyimleri açıklayan bir çerçeveye oluşturulmaya çalışılarak betimleyici bir yaklaşımla raporlanmıştır.

BULGULAR

Analiz sürecinde her katılımcının verisinin bağımsız şekilde kodlanmasına rağmen, açık kodların üst kodlara gruplanması ve ana tema-alt tema yapısının oluşturulması sırasında giderek belirginleşen bir gruplama bulguların sosyo-demografik bütünlüğü olan bir resim olarak raporlanmasına olanak tanımıştır: Kırsalın Yerlileri ve Şehirden Kırsala Gelenler. Bu ayrışma, kırsaldaki sosyo-demografik özellikler ve ekonomik koşullar ile psikolojik süreçler arasındaki ilişkiye dair ilk araştırma sorumuza cevap bulmak adına rehberlik sağlamaktadır. Buna göre bulgular, birinci araştırma sorusuna yönelik olarak bu iki grubun kırsal yaşam ve çalışma deneyimlerinin **Şekil 1**'de özetlenen iki üst temadan oluşan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir: Kırsal Çalışma ve Yaşam Deneyimi ile Kırsalın Gündelik Zorlukları Karşısında Psikolojik Süreçler.

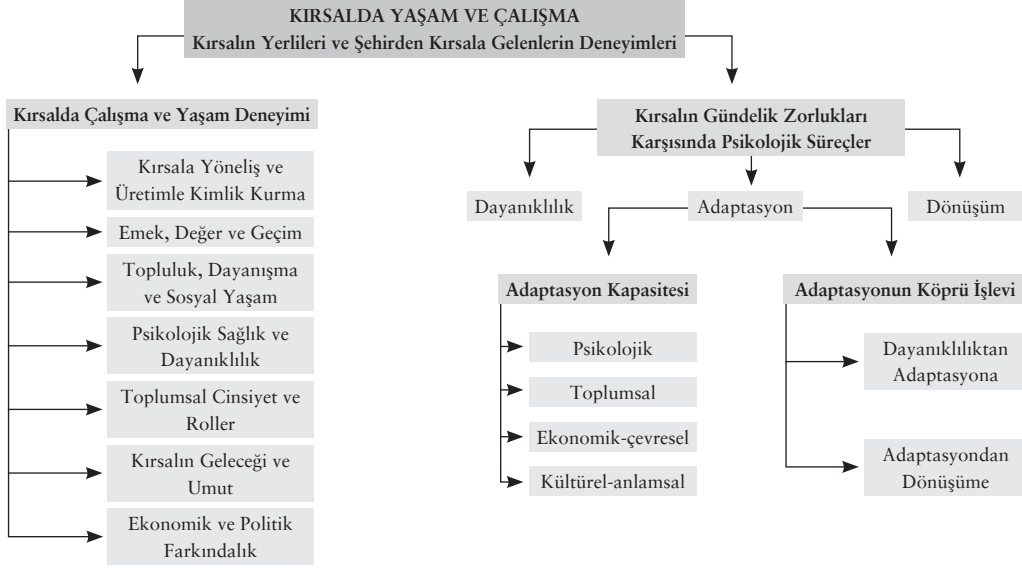
Kırsal Çalışma ve Yaşam Deneyimi

Tablo 3'te de görüldüğü gibi, görüşmelerde kırsal yaşam deneyimi, yedi ana temada gruplanabilmektedir. “Kırsala Yöneliş ve Üretimle Kimlik Kurma”, “Emek, Değer ve Geçim”, “Topluluk, Dayanışma ve Sosyal Yaşam”, “Psikolojik Sağlık ve Dayanıklılık”, “Toplumsal Cinsiyet ve Roller”, “Kırsalın Geleceği ve Umut”, “Ekonomik ve Politik Farkındalık”.

Bu ayrışma, kırsal yaşam ve çalışma deneyiminin yedi ana tema altında farklı anlam dünyalarıyla kurulduğunu göstermektedir. Örneğin “Kırsala Yöneliş ve Üretimle Kimlik Kurma” temasında yerli erkekler üretimi “çalışmak denge kurmaktır” ifadesiyle onur ve varlık göstergesi olarak tanımlarken, yerli kadınlar üretimi “yapılmadan yaşanmaz” sözleriyle yaşamın zorunlu ritmi şeklinde dile getirmiştir; şehirden gelen çiftler ise üretimi etik ve bilinçli bir tercih alanı olarak anlamlandırmıştır. “Emek, Değer ve Geçim” temasında yerli erkeklerin “iş köleliktir” ifadesi emeğin değersizleşmesine dair kırgınlığa işaret ederken, kadınlar emeği görünmez ve mecburi bir yük olarak aktarmıştır; şehirden gelenlerde emek ekonomik kazançtan çok anlam ve tatmin üretmektedir. “Topluluk, Dayanışma ve Sosyal Yaşam” başlığında yerli gruplar imecenin zayıfladığını ve yalnızlaşmanın arttığını belirtmiş, şehirden gelenler dayanış-

Şekil 1

Kırsalda Yaşam ve Çalışma Deneyimlerine dair Kavram Haritası

mayı bilinçli biçimde yeniden kurmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. “Psikolojik Sağlık ve Dayanıklılık” temasında yerli katılımcılar dengeyi çalışma, sabır, dua ve kabullenme üzerinden sürdürürken, şehirden gelenler farkındalık, iletişim ve profesyonel destek arayışını vurgulamıştır. “Toplumsal Cinsiyet ve Roller” ekseninde yerli gruplarda tamamlayıcı fakat ayrılmış roller sürerken, şehirden gelen çiftlerde daha eşitlikçi bir iş bölümü dile getirilmiştir. “Kırsalın Geleceği ve Umut” temasında yerli katılımcılar umudu doğanın döngüsü ve inançla ilişkilendirirken, şehirden gelenler bilinçli üretim ve örgütlenme üzerinden eylemsel bir gelecek tasavvuru kurmuştur. Son olarak “Ekonomik ve Politik Farkındalık” başlığında yerli katılımcılar sorunları çoğu zaman kader ve piyasa koşulları çerçevesinde ifade ederken, şehirden gelenler üretim adaleti ve çevresel politika bağlamında daha açık bir yapısal eleştiri geliştirmiştir. Bu bulgular, kırsal bağlamda sosyo-demografik konumlanmış ile psikolojik süreçlerin nasıl iç içe geçtiğini, her bir temada somut anlatı kesitleri üzerinden görünür kılmaktadır.

Kırsalın Gündelik Zorlukları Karşısında Psikolojik Süreçler

İkinci araştırma sorusu doğrultusunda, yani, kırsalda çalışan bireylerin, tarımsal üretim sürecinde hangi zorluklarla karşılaştığı ve bu zorlukların psikolojik süreçleri nasıl etkilediğine dair bulgular, kırsalda yaşamı sürdüren birey ve çiftlerin ister köyün yerlisi ister sonradan yerleşen olsun, gündelik zorluklar karşısında üç temel psikolojik süreç içinde hareket ettiğini göstermektedir: Dayanıklılık, adaptasyon ve dönüşüm.

Tablo 3
Kırsal Yaşam Deneyimi

Tematik Eksen	Kırsalın Yerlisi Erkekler	Kırsalın Yerlisi Kadınlar	Kırsalın Yerlisi Çiftler	Şehirden Kırsala Gelen Çiftler	Analitik Değerlendirme
1. Kırsala Yöneliş ve Üretimle Kimlik Kurma	Üretim, kimliğin onur ve varlık göstergesidir; <i>“çalışmak denge kurtaktır.”</i>	Üretim, yaşamın ritmi ve zorunluluğudur; <i>“yapılmadan yaşanmaz.”</i>	Üretim, geçmişten devralınan alışkanlık ve aidiyet biçimidir.	Üretim, etik, bilinç ve anlam arayışının alanıdır.	Kırsalda üretim, tüm gruplarda yaşayla özdeşleşmektedir; ancak motivasyon farklıdır; yerli gruplarda devamlılık, şehirden gelenlerde dönüşüm merkezlidir.
2. Emek, Değer ve Geçim	Emeğin değersizleşmesi kırğınlık yaratmaktadır; <i>“iş köleliktir.”</i>	Kadın emeği görünmezdir; <i>“çiftçilik geçim değil, mecburiyettir.”</i>	Erkek emeği kimliksel, kadın emeği sürdürücüdür; üretim geçimden çok varoluş biçimidir.	Emek gönüllü bir anlam üretimidir; ekonomik değer, etik ve ekolojik değeri vardır.	Yerli gruplar emeği zorunluluk olarak yaşarken, şehirden gelenler seçim olarak deneyimlemektedir. Değer duygusu erkeklerde onur, kadınlarda yük; yeni göçmenlerde tatmin üretmektedir.
3. Topluluk, Dayanışma ve Sosyal Yaşam	İmece ve kooperatif kısmen kırğınlık bazı köylerde yalnızlaşma artmıştır.	Dayanışma küçük ritüellerle sürmektedir; topluluk zayıflamıştır.	Aile içi dayanışma güçlüdür; topluluk çözülmüştür.	Dayanışma bilinçli olarak yeniden inşa edilmektedir; <i>“birlikte üretim soyut değerleri yaşatır.”</i>	Yerli gruplarda dayanışma kaybolan bir alışkanlık, şehirden gelenlerde yeniden kurulmak istenen bir değerdir.
4. Psikolojik Sağlık ve Dayanıklılık	Duygusal denge çalışarak ve mizahla sağlanmaktadır; profesyonel destek sınırlıdır.	Sabır, dua ve kabullenme temel dayanma biçimidir.	İnanç, eş desteği ve çalışma iç içedir; kabullenme temelli denge sürmektedir.	Farkındalık, iletişim ve doğayla bağ ön plandadır; psikolojik destek talebi yüksektir.	Psikolojik dayanıklılık yerli gruplarda kabullenme ve içe yönelim, şehirden gelenlerde farkındalık ve öz-düzenleme biçimindedir.
5. Toplumsal Cinsiyet ve Roller	Erkeklik, üretimle özdeşleşmektedir; onur çalışmada saklıdır.	Kadınlık, görünmeyen emek ve sabırla tanımlanmaktadır.	Cinsiyet rolleri tamamlayıcı biçimde sürmektedir; kadın emeği içsel, erkek emeği dışsaldır.	Cinsiyet rolleri yeniden tanımlanmaktadır; üretim eşitlikçi bir paylaşım alanıdır.	Kırsalda toplumsal cinsiyet dönüşümü şehirden gelenlerle hızlanmaktadır; yerli sistemde cinsiyetler tamamlayıcı, göçmenlerde eşitlikçi bir iş bölümü geliştirmektedir.
6. Kırsalın Geleceği ve Umut	Umut doğanın döngüsüne dayanmaktadır; <i>“Allah bereket versin, yetmektedir.”</i>	Umut tevekkül ve inançla sürmektedir; <i>“toprak ber sene yeşeriyor.”</i>	Umut, doğa ve sabır üzerinden süreklilik biçiminde yaşanmaktadır.	Umut eylemle, bilinçle ve örgütlenmeyle ilişkilidir; <i>“bilinçli üretim modeli yaratılabilir.”</i>	Umut, yerli gruplarda süreklilik ve kabullenme, şehirden gelenlerde eylemsel ve dönüşümcü niteliktedir.
7. Ekonomik ve Politik Farkındalık	Piyasa ve devlet desteği eşleştirilmektedir; yapısal farkındalık artmaktadır.	Kadınlar sosyal güvencesizlik üzerinden sistem dışı kalmaktadır.	Ekonomik farkındalık sınırlıdır; kabullenme baskındır.	Politik eleştiri ve çevresel farkındalık yüksektir; üretim adaleti talep edilmektedir.	Yerli gruplar sorunları <i>“kader”</i> olarak, şehirden gelenler <i>“politik süreç”</i> olarak okumaktadır. Bu fark, bilinç biçimlerinin toplumsal kökenine işaret etmektedir.

Tablo 4
Kırsalda çalışmanın gündelik zorlukları karşısında psikolojik süreçler

Kültürel Süreç	Tanım	Psikolojik İşlev	Temel Söylemler
Dayanıklılık	Ekonomik, çevresel ve toplumsal belirsizlikler karşısında alışkanlık, sabır ve inançla yaşamı sürdürme biçimi.	Duygusal dengeyi koruma, kaygıyı sabırla yönetme.	<p>“Çalışmazsam düşünürüm, işe gidince içim hafifliyor.”</p> <p>“Allah bereket versin, bana yetiyor.”</p> <p>“Bizden sonrası gelmez ama sabırla yaşanır.”</p>
Adaptasyon	Mevcut koşulları dönüştürmeden ama onlarla uyum içinde denge kurma; içsel ve pratik esneklik kazanma süreci.	Yeni koşullara uyum sağlama, kaynaşma ve yaratıcılık geliştirme.	<p>“Zor ama güzel, alışınca insan seviyor.”</p> <p>“Tankerle su getiriyoruz ama gene ekiyoruz.”</p> <p>“Yorgunluk burada da var ama anlamı başka.”</p>
Dönüşüm	Kırsal yaşamı, üretimi ve topluluk ilişkilerini bilinçli biçimde yeniden tanımlama; farkındalık ve etik üzerinden yenilenme.	Kimliği yeniden kurma, toplumsal katkı ve eylem bilinci geliştirme.	<p>“Biz neresinden dahil olabiliriz bu çatlağa...”</p> <p>“Umut edilgen değil, eylemle mümkün.”</p> <p>“Köyü romantize etmiyoruz, ama kendi emeğini görüyorsun.”</p>

İkinci araştırma sorusu kapsamında elde edilen bulgular, kırsalda üretim yapan katılımcıların gündelik zorluklar karşısında üç temel psikolojik süreç içinde konumlandığını göstermektedir: dayanıklılık, adaptasyon ve dönüşüm. Dayanıklılık, ekonomik dalgalanmalar, kuraklık ve belirsizlik karşısında alışkanlık, sabır ve inanç üzerinden duygusal dengeyi koruma çabası olarak ortaya çıkmaktadır. “Çalışmazsam düşünürüm, işe gidince içim hafifliyor” ifadesi, çalışmanın kaygıyı düzenleyen bir işlev gördüğünü göstermektedir; “Allah bereket versin, bana yetiyor” ve “Bizden sonrası gelmez ama sabırla yaşanır” sözleri ise geleceğe dair sınırlı beklentinin sabır ve kabullenme ile dengelendiğine işaret etmektedir. Adaptasyon sürecinde katılımcılar mevcut koşulları kökten değiştirmeden, pratik çözümler ve içsel esneklik geliştirerek uyum sağlamaktadır. “Tankerle su getiriyoruz ama gene ekiyoruz” ifadesi üretimin sürdürülmesine yönelik ısrarı, “Zor ama güzel, alışınca insan seviyor” sözü ise duygusal yeniden çerçevelemeyi yansıtmaktadır. Dönüşüm sürecinde ise kırsal yaşam ve üretim bilinçli biçimde yeniden tanımlanmakta, kimlik ve topluluk ilişkileri etik ve politik bir farkındalıkla ele alınmaktadır. “Biz neresinden dahil olabiliriz bu çatlağa” ve “Umut edilgen değil, eylemle mümkün” ifadeleri edilgen kabullenışten farklı bir konumlanışı ortaya koymaktadır. “Köyü romantize etmiyoruz, ama kendi emeğini görüyorsun” sözü üretimin hem öznel hem toplumsal anlamını yeniden kurma çabasını göstermektedir. Bu üç süreç, katılımcıların gündelik zorlukları nasıl anlamlandırdıklarını ve psikolojik dengeyi hangi yollarla sürdürdüklerini somut anlatı kesitleri üzerinden görünür kılmaktadır.

Adaptasyon Kapasitesi

“Kırsalın Gündelik Zorlukları Karşısında Psikolojik Süreçler” üst temasının en kritik bileşeni adaptasyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsalın yerlisi ya da şehirden gelen herkes için “adaptasyon kapasitesi”nin çok kritik bir bileşen olduğunu gözlemliyoruz. Yerli gruplarda adaptasyon, uyum yoluyla sürdürme biçiminde; şehirden gelenlerde yeniden öğrenme ve uyarılma biçiminde görülmektedir. Gerçekten de hem yerli grupların dayanıklılık biçimlerinde hem de şehirden gelenlerin dönüşüm pratiklerinde, temel belirleyici unsur aslında adaptasyon kapasitesi, yani, koşulları dönüştüremediğinde onlara uyum sağlama ve dönüştürmeye çalışırken de kırılmadan denge kurabilme becerisi yatmaktadır. Her iki durumda da adaptasyon hem psikolojik esneklik hem toplumsal yaratıcılık anlamına gelmektedir (Tablo 5).

Tablo 5
Adaptasyon Kapasitesi

Düzy	Dayanıklılık Kültürü İçinde Adaptasyon	Dönüşüm Kültürü İçinde Adaptasyon	Kesişimsel Alan
Psikolojik	Belirsizlikle baş etme, sabır ve kabullenme yoluyla duygusal dengeyi koruma. “Çalışmazsam düşünürüm, işe gidince içim hafifliyor.”	Farkındalık, öz-düzenleme ve anlam kurma yoluyla ruhsal esneklik. “Yorgunluk burada da var ama anlamı başka.”	Kabullenme ile farkındalığın iç içe geçtiği esnek denge. “Zor ama güzel, alışınca insan seviyor.”
Toplumsal	Aile ve komşuluk üzerinden sürdürülen uyum stratejileri; küçük topluluk bağları.	Yeni topluluk biçimleri kurma, ortak üretim ve paylaşım arayışı.	Eski dayanışma biçimlerinden yeni kolektiflere geçiş; “yeni imce” kültürü.
Ekonomik-çevresel	Kısıtlı kaynaklara pratik çözümler: “Tankerle su getiriyoruz, gene de sulama yapıyoruz.”	Üretimi yeniden kurgulama, doğayla uyumlu yöntemler: “Organik yöntem denedik, az ama temiz ürün aldık.”	Uyum ile yeniliğin birleşimi; yerel pratiklerle modern bilgi harmanı.
Kültürel-anlamsal	Geleneksel değerleri sürdürerek varlığı koruma.	Yeni değer sistemleriyle kırsal yaşamı yeniden anlamlandırma.	İki yönün sentezi: geçmişe saygı, geleceğe açıklık.

Adaptasyonun Köprü İşlevi

Adaptasyonun bu çerçevede dayanıklılık ve dönüşüm arasında bir köprü rolüne sahip olduğunu ve iki yönlü bir bağ kurduğunu söyleyebiliriz (Şekil 2) ve bu köprü rolü araştırmamızın üçüncü sorusu için cevap oluşturmaktadır; yani, kırsal alanda psikolojik iyi oluşu destekleyen kaynaklar kapsamında, bulgularımız, ister bireysel isterse kolektif ölçekte olsun, dayanıklılık-adaptasyon-dönüşüm ilişkiselliğini kritik bir kaynak olarak ortaya çıkartmaktadır.

Şekil 2
Adaptasyonun Köprü İşlevi

Dayanıklılık, adaptasyonla esneklik kazanmakta, dönüşüm ise adaptasyondan gücünü almaktadır. Bu model, kırsal yaşamın hem sürekliliğini hem değişim potansiyelini açıklamaktadır. Kırsalın yerlisi olanlar, adaptasyonu daha çok alışkanlık, sabır ve içsel denge üzerinden yaşamakta; şehirden gelenler ise adaptasyonu yeniden öğrenme, farkındalık ve deneyimsel esneklik olarak kurmaktadır. Ancak bu fark, iki ayrı kategori değil, tek bir döngünün farklı noktalarıdır (Tablo 6).

Tablo 6
Dayanıklılık-Dönüşüm Arası Adaptasyon Rolü

Yön	Bağlantı Biçimi	Katılımcı Söylemlerinden Örnekler	Analitik Açıklama
Dayanıklılıktan Adaptasyona	Sabır ve inanç, pratik esneklik ve yaratıcılıkla birleşir.	“ <i>Su yoksa tankerle getiriyoruz.</i> ” “ <i>Her sabah yeniden başlıyoruz.</i> ”	Katlanmak, öğrenmeye dönüşmektedir; birey zor koşullarda çözüm üretmektedir.
Adaptasyondan Dönüşüme	Uyum sağlama, bilinçli farkındalık ve eyleme yönelir.	“ <i>Yorgunluk var ama anlamı başka.</i> ” “ <i>Umut eyleme olur.</i> ”	Yeni koşullara alışmak, yeniliği içselleştirmeye dönüşmektedir; farkındalık doğmaktadır.

Adaptasyon kapasitesi, kırsal çalışma psikolojisinin merkezinde bir “denge merkezi” olarak görülmelidir: Bireyler, yaşam koşullarını tam olarak değiştiremeseler bile onları yeniden yorumlama ve kendini o koşullar içinde yeniden kurma becerisi göstermektedir.

Özetle, bulgular adaptasyonun dayanıklılık ile dönüşüm arasında köprü işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır (Şekil 1). Bu köprü rolü üçüncü araştırma sorusu açısından belirleyicidir; çünkü kırsal alanda psikolojik iyi oluşu destekleyen kaynaklar bireysel ya da kolektif düzeyde dayanıklılık–adaptasyon–dönüşüm ilişkiselliği içinde şekillenmektedir. Dayanıklılık adaptasyonla birlikte esneklik kazanmaktadır; dönüşüm ise adaptasyon sürecinde gelişen öğrenme ve farkındalıktan beslenmektedir. Bu model kırsal yaşamın sürekliliğini açıklamakta, değişim potansiyelinin hangi psikolojik zeminde ortaya çıktığını da göstermektedir. Kırsalın yerlisi olan katılımcılar adaptasyonu çoğunlukla alışkanlık, sabır ve içsel denge üzerinden deneyimlemektedir. Şehirden gelenler adaptasyonu yeniden öğrenme, deneme-yanılma ve farkındalık geliştirme süreci olarak kurmaktadır. Bulgular bu iki konumlanışın ayrı kategoriler oluşturmadığını, aynı döngünün farklı yoğunluk noktalarına işaret ettiğini göstermektedir.

Tablo 6’da görüldüğü üzere dayanıklılıktan adaptasyona geçişte sabır ve inanç pratik esneklikle birleşmektedir. “*Su yoksa tankerle getiriyoruz*” ve “*Her sabah yeniden başlıyoruz*” ifadeleri katlanmanın edilgen bir bekleyiş olmadığını, gündelik çözüm üretme pratiğine dönüştüğünü göstermektedir. Adaptasyondan dönüşüme yönelimde ise uyum sağlama süreci bilinçli anlamlandırmaya evrilmektedir. “*Yorgunluk var ama anlamı başka*” sözü deneyimin

yeniden çerçeveslendiğini, “*Umut eylemle olur*” ifadesi ise farkındalığın eylem bilincine dönüşüğünü ortaya koymaktadır. Bu çerçevede adaptasyon kapasitesi kırsal çalışma psikolojisinde bir denge merkezi olarak değerlendirilebilir. Katılımcılar yaşam koşullarını bütünüyle değiştiremeseler de bu koşulları yorumlama ve kendi konumlarını yeniden kurma yönünde aktif bir psikolojik süreç işletmektedir.

Tartışma

Çalışmamız, iklim başta olmak üzere güncel sosyo-ekonomik etkilerin kırsal işgücüne nasıl yansıdığını, psikososyal yaklaşımla ve disiplinlerarası bir biçimde ele almaktadır. Araştırmanın sonuçları, kırsalda çalışma yaşamının sorunlarına çözüm bulmak, yaşam kalitelerini artırmak ve tarım ve hayvancılık sektörlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için politika yapıcılara, tarım uzmanlarına ve diğer paydaşlara yol gösterecektir. İki grubun anlatıları birlikte değerlendirildiğinde ise kırsal çalışma psikolojisine ilişkin verilerin iki temel kültürel eksen üzerinde şekillendiği görülmektedir: Dayanıklılık Kültürü ve Dönüşüm Kültürü.

Dayanıklılık Kültürü

Dayanıklılık /kültürü, kırsalın yerlisi kadınlar, erkekler ve çiftlerin anlatılarında belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Kırsal yaşam, onlar için ekonomik bir seçenek değil, kuşaklar boyunca süregelen bir zorunluluk ve kimlik biçimidir. Üretim, geçim sağlamanın ötesinde, yaşamın doğal ritmini sürdürmenin ve kendini anlamlandırmanın yoludur.

Kadınlar, görünmeyen emekleriyle hane içi veterinarsal yaşamın sürdürücüsü konumundadır. Erkekler, çalışmayı hem ekonomik hem psikolojik denge aracı olarak görmekte; “*çalışmak ayakta kalmamanın yolu*” ifadesi, bu dayanıklılığın özünü oluşturmaktadır. Yerli çiftlerde bu iki yön birbirini tamamlamakta; kadınların sabrı ve erkeklerin üretim inadı birleşerek, köyün sessiz sürdürülebilirlik mekanizmasını yaratmaktadır.

Dayanıklılık, bu gruplarda hem bireysel bir özellik hem kolektif bir yaşam stratejisidir. Topluluk ilişkileri çözülsün de aile içi bağlar, inanç pratikleri ve doğanın döngüsüne duyulan güven bu kültürü taşımaktadır. Umut, gelecek beklentisinden çok, doğanın sürekliliğine duyulan güvenle korunmaktadır. Bir katılımcı bunu “*Toprak her sene yeşeriyor, insanın içi de öyle.*” olarak ifade etmiştir. Bu kültür, değişimi arzulamaktan çok, değişime dayanmayı ve koşullar zorlaştığında bile yaşamı sürdürmeyi öğreten bir psikososyal yapı üretmektedir.

Araştırmanın gerçekleştiği bir dağ köyünde, su kaynakları her yıl gittikçe azalmaktadır ve köy artık “susuz köy”dür. Köyde tarım faaliyetleri yalnızca taşınabilir su ile yapılabilmektedir. “*Su yoksa tankerle getiriyoruz.*” ifadesi onların pratik çözümlerle nasıl üretime devam ettiklerinin ve ayakta olduklarının somut bir göstergesidir.

Dönüşüm Kültürü

Şehirden kırsala yerleşen çiftlerin anlatıları, kırsal yaşamın farklı bir biçimini temsil etmektedir. Bu grupta kırsal, geçmişten devralınan bir zorunluluk değildir; bilinçli bir seçim, etik bir dönüşüm alanıdır. Köye yerleşmek, daha anlamlı, üretken ve doğayla uyumlu bir yaşam biçimi arayışıdır. Bu çiftler üretimi, ekonomik faaliyet olmanın ötesinde, toplumsal ve psikolojik bir yeniden yapılanma süreci olarak görmektedir. Kırsalda yaşam ve tarım, “değer üretmek”, “kolektif farkındalık yaratmak” ve “iyileştirici bir yaşam pratiği”dir. Dayanıklılık, bu grupta kabullenme ya da sabırdan kaynaklı değildir; farkındalık, öz-düzenleme ve iş birliği süreçlerinden beslenmektedir. Psikolojik denge, iletişim, duygusal paylaşım ve doğayla bilinçli temas üzerinden kurulmaktadır.

Kadınlar bu süreçte daha görünür, karar verici ve aktif rol almaktadır; toplumsal cinsiyet rolleri eşitlikçi biçimde yeniden tanımlanmaktadır. Umut, tevekkül yerine eylemle tanımlanmakta; “*umut edilgen değil, birlikte mümkün*” anlayışı yaygınlaşmaktadır. Bu kültür, kırsalda yeni bir etik sistem ve topluluk modeli üretme arzusunu taşımaktadır.

Kırsalda Çalışma: Adaptasyon Odaklı Kültürel Model

Bu iki kültür — dayanıklılık ve dönüşüm — kırsalın farklı zaman katmanlarını temsil etmektedir. Yerli gruplar, geçmişin sürekliliğini ve yaşamın temel ritmini korumakta; şehirden gelenler, kırsalda olası bir geleceği inşa etmektedir. Yerli grupların dayanıklılığı sabır, inanç ve alışkanlık üzerinden biçimlenirken, şehirden gelenlerin dayanıklılığı farkındalık, paylaşım ve bilinçle temellenmektedir. Bu kavram hem psikolojik hem de kültürel düzeyde karşılık bulmaktadır. Adaptasyon kapasitesi, kırsal çalışma psikolojisinin merkezinde yer alarak; dayanıklılığın statik bir “katlanma” biçimine ve dönüşümün de yıkıcı bir kopuşa doğru gitmesini engellemektedir.

Bu iki yön birbirini dışlamamakta, kırsalda yaşamın yeni ve tamamlayıcı parçaları olarak iç içe var olmaktadır: Biri yaşamsal süreklilik, diğeri yenilenme ve toplumsal farkındalık üretmektedir. Böylece kırsal alan hem geçmişin dayanıklılığını hem geleceğin dönüşümünü içinde taşıyan dinamik bir psikososyal sistem olarak tanımlanabilmektedir.

İklim değişikliğinin, pandeminin ve depremin ardından büyük kentten köye göçün çok arttığı bu dönemde kırsalda yaşam, bu iki kültürün birbirini dışlamadığı, tersine birbirini beslediği bir alan olarak görülmelidir. “Dayanıklılık” olmadan “dönüşüm” sürdürülemez; “dönüşüm” olmadan da “dayanıklılık” kendini tekrarlayan bir yorgunluk haline gelir. Bu çerçevede; yerli gruplar, dayanıklılığın hafıza ve süreklilik boyutunu, şehirden gelenler ise bilinçli olma ve yenilenme yönünü kırsala taşımaktadır. Ancak iki grup arasında net bir sınır yoktur; kırsalın bugünü bu iki kültürün kesişme alanında yaşanmaktadır. Dayanıklılık ve dönüşüm bileşenlerine eklenmesi gereken bir başka kritik unsurun adaptasyon olduğunu söyleyebiliriz. Kırsal topluluklar ne tamamen geçmişe tutunmakta ne de bütünüyle yeniye yönelmektedir;

günlük yaşam, dayanıklılığın belleği ile dönüşümün farkındalığı arasında salınan bir adaptasyon alanı olarak yaşanmaktadır.

Başka bir Köylülük Deneyimi

Yeni köylü kavramı, kentten kıra göç ederek tarıma sonradan başlayan, aileden çiftçi olmayan ve üretimlerini çoğunlukla doğal/agroekolojik tarım üzerine kuran yeni bir toplumsal grubu tanımlamak için kullanılmaktadır (Türkkan, 2025). Yeni köylüler çoğu zaman doğal, ekolojik, agroekolojik yöntemlerle üretime yönelmekte ve konvansiyonel modele eleştirel yaklaşmaktadır (Vizute, Oteros-Rozas ve García-Llorente, 2024). Yeni köylüler, Türkiye tarımsal yapısı içinde kendilerini klasik anlamda ne köylü ne de çiftçi olarak konumlandırmaktadır. Marmara ve Ege’de yoğunlaşan bu grup, “doğal tarım”ı temel üretim modeli olarak benimserken, hem benzer yaşam tarzına sahip insanlara yakın olma hem de toplumsal-siyasal kutuplaşmadan uzak durma motivasyonu ile kırsala yerleşmektedir. Yeni köylülerin, geleneksel çiftçiliği bilgi, emek, üretkenlik ve doğa ile uyum içinde olma üzerinden idealize ederken; köylülüğü ise cahillik ve hoyratlıkla özdeşleştirerek olumsuz bir kategoriye yerleştirdikleri görülmektedir (Türkkan, 2025).

Agroekolojik geçiş için yeni köylüler stratejik bir fırsat olmakla birlikte, kırsal üretimlerinin ne kadar sürekli olacağı önemli bir soru işaretidir. Yeni köylülerde, yüksek beklenti sonucu hayal kırıklığı ve vazgeçme eğilimi oldukça yaygın olduğundan tarımsal ve ekonomik destek, danışmanlık, yerel bilgi aktarımı ve psikososyal entegrasyon için iyileştirmeler gereklidir.

Sonuç

Tarımsal işgücünü doğrudan etkileyen iklim sorunu başta olmak üzere yaşanan değişimler ve sonuç olarak kırsal çalışma psikolojisinin bu sorun, etki ve dönüşümleri nasıl ele alabileceği bu bölümde açıklanmaktadır.

İklim adaleti ve adil dönüşümün, kırsal emek ve tarım politikalarıyla kesişimi

İklim değişikliği ve enerji dönüşümünün hızlandığı bugünlerde, kırsal alanlar ekolojik, ekonomik ve toplumsal risklerin kesiştiği bir kırılma bölgesi haline gelmiştir. Artan sıcaklık dalgalanmaları, kuraklık, su kıtlığı, tarımsal zararlı türlerinin değişimi, girdi maliyetlerdeki yüksek artış ve tarımsal verimde düşüş, kırsal işgücünün ekonomik ve psikolojik dayanıklılığını zorlayan temel etkenlerdir. Bu bağlamda adil dönüşüm (*just transition*) kavramı, fosil yakıtlardan düşük karbonlu ekonomiye geçiş sürecinin, kırılma kırsal toplulukların temel ve sosyal haklarını, refahını ve kültürel değerlerini koruyacak şekilde tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, 2015) adil dönüşümü, çevresel hedeflere ulaşırken istih-

damı, gelir güvenliğini, sosyal korumayı ve çalışan haklarını güvence altına alan bütüncül bir politika çerçevesi olarak tanımlar. Bu nedenle adil dönüşüm, enerji politikalarını, tarımsal destekleri, su kaynaklarının yönetimini, işgücünün yapısını ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini doğrudan etkilemektedir. İklim değişikliğinden doğrudan ve olumsuz olarak etkilenecek kırılgan grupların listesi **Tablo 7**'de yer almaktadır.

Tablo 7
Adil Geçiş Sürecinde Gıda ve Tarım Sektörlerindeki Kırılgan Gruplar

Sistem Dışında Kalan Üreticiler ve Çalışanlar	Kaynak Gaspları ve İklim Etkilerine Karşı Kırılgan Topluluklar	Sosyal Olarak Dışarıda Kalan Gruplar
<ul style="list-style-type: none"> Küçük ölçekli çiftçiler Kadın çiftçiler / kadın satıcılar Genç çiftçiler ve gençler Topraksız işçiler Mevsimlik işçiler ve göçmenler 	<ul style="list-style-type: none"> Yerli topluluklar / Göçerler Pastoralistler (göçer hayvancılık toplulukları) Balıkçılar Kırsal ve yarı-kentsel topluluklar Gelecek nesiller 	<ul style="list-style-type: none"> Engelli bireyler Yaşlılar Kadınlar Gençler Göçmenler Düşük gelirli tüketiciler Aşırı yoksullar

Kaynak: Food and Agriculture Organisation (2025) *Pathways towards a just transition in agrifood systems. Deliberative Dialogues* S: 3

Türkiye için, adil dönüşümün tarımsal süreçler ve kırsal emekle kesişimi tarihsel ve yapısal sorunlar nedeniyle daha da kritik bir noktadadır: 1980 sonrası uygulanan neoliberal dönüşüm politikalarının tarımda küçük üreticiyi zayıflattığı, emeğin güvencesizleştiği, kadın emeğinin görünür olmadığı ve tarımsal üretimin büyük sermaye gruplarına bağımlı hâle geldiği çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur (Ecevit, Karkiner ve Büke, 2014; Adaman, Avcı ve Yeniev, 2020). Bu tarihsel süreç, iklim değişikliğiyle ortaya çıkan yeni risklerle birleştiğinde kırsal topluluklarda ekonomik kırılganlık ve psikososyal stres düzeyini artırmaktadır. Türkiye’de su kaynaklarının yönetimi, tarım desteklerinin dağılımı, tarım ilacı ve gübre kullanımına ilişkin düzenlemeler, göç ve genç nüfusun kırsaldan kopuşu gibi konular, adil dönüşüm yaklaşımının gerektirdiği dağıtım adaleti, tanıma adaleti ve prosedürel adalet eksenlerinde yeniden değerlendirilmesi gereken politika alanlarıdır. Özellikle küçük üreticinin düşük karbonlu geleceğe uyum sağlayabilmesi için su altyapısının güçlendirilmesi, yenilenebilir enerji temelli tarımsal üretim modellerinin yaygınlaştırılması ve tarımda çalışan kadınların sosyal koruma mekanizmalarına erişiminin artırılması önem taşımaktadır (UNDP Türkiye, 2023; FAO, 2025).

Kırsal Çalışma Psikolojisine Doğru

Bu bağlamda kırsal çalışma psikolojisinin kavram ve araçları, kırsal alanlarda yaşayan bireylerin ekonomik, çevresel ve sosyal bağlamlarda sürdürülebilir bir geleceğe uyum sağlamalarında adil bir geçiş süreci için yol gösterici olmaktadır (Tosun, Vatansever ve Işık, 2024). Kırsalda

yaşayanlar, çevresel ve ekonomik belirsizliklerle baş ederken, ekonomik kaynaklara, topluluk dayanışmasına, aile içi desteklere, geleneksel kültürel pratiklere, mesleki kimlik duygusuna ve doğayla kurulan anlamlı bağlarla dayanarak kolektif bir dayanışmayla psikolojik dayanıklılık geliştirmektedir (Hastings ve Cohn, 2013; Leap ve Thompson, 2018). Bu nedenle adil dönüşüm politikaları, teknik ve ekonomik araçları sunarken, kırsal toplulukların stres, kaygı, göç baskısı gibi psikososyal hassasiyetlerini dikkate almalıdır.

Adil bir geçiş, zarar görmüş bireyler ve topluluklar için hakların, güvenin ve toplumsal sözleşmenin yeniden tesis edilmesini içeren bütüncül bir iyileştirme sürecini zorunlu kılar. Bu çerçevede, dönüşümden etkilenen gruplara yönelik eğitim, yeniden beceri kazandırma, sosyal koruma programları ve tazminat mekanizmaları bir yandan destekleyici politikalar olarak fayda sağlamakta; bir yandan da iklim adaletinin kurucu unsurları arasında yer almaktadır (McCauley, D., ve Heffron, 2018).

Türkiye’de tarım politikalarının 1980 sonrası dönüşümü, kırsal emeğin ucuz, güvence-siz ve değersiz üretim ilişkileri içinde yeniden konumlandırılması; kamusal desteklerin azalmasıyla ulusal ve uluslararası sermayenin kırsal alanlarda daha belirleyici hâle geldiğini göstermektedir. Ecevit, Karkın ve Büke’nin (2014) vurguladığı gibi üretim ilişkilerindeki bu dönüşüm, özellikle kadın emeğinin görünmez hale getirilmesi, tarımsal katma değer düşmesi, gizli ve açık işsizliğin artması ve kırsal refahın gerilemesi gibi çok boyutlu etkiler üretmiştir. 2009 sonrası uygulamaya konan Havza Bazlı Üretim ve Destekleme Modeli ve 2017’deki Milli Tarım Projesi, teknik olarak üretimi planlamayı amaçlasa da kırsal emek yapılarındaki eşitsizlikleri gidermeye dönük bir dönüşüm perspektifi geliştirememiştir (Doğan ve Gürler, 2015; Oğuz ve ark., 2012). Bu nedenle adil dönüşüm yaklaşımı, tarım politikalarının yalnızca verimlilik, planlama veya üretim modellemesi ile sınırlı olmaması; tarımsal emek piyasalarında tarihsel olarak biriken eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını da hedeflemesi gerektiğine işaret etmektedir.

Köylerde ve kırsal alanlarda çalışanların karşılaştığı zorluklar, işgücünün dönüşümü, psikolojik sağlıkları ve geleceğe dair beklentileri bu araştırmanın odak noktalarını oluşturmaktadır. Bu araştırmayla, kırsal alanda çalışma deneyimini ve işgücündeki dönüşümleri psikoloji biliminin kavram ve araçlarıyla kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçladık. Bundan sonraki kırsal sosyoloji ve kırsal çalışma psikolojisi araştırmalarının iklim değişikliği, iklim adaleti ve adil geçiş konularına odaklı olması gerekliliği açıktır. Ayrıca, kırsal alandaki bireylerde var olan psikolojik sorunların çözümünün yanı sıra, iklim anksiyetesi, ekolojik yas gibi güncel esenlik sorunlarına yönelik psikososyal dayanıklılığın artırılması amacıyla da çeşitli iyileştirme programları düzenlenmesi gerekmektedir. Türkiye’de kırsal bölgelerde çalışan psikolog sayısı, devlet hastanelerinde kadrolu çalışanlar dışında, yok denecek kadar azdır. Kentli ya da kentte eğitim almış psikologların kırsal alan çalışmalarında mesleki izolasyon, kültürel uyum, küçük bir toplulukta gizliliği koruma gibi pek çok farklı zorlukla karşılaştığı bilinmektedir (Hastings ve John, 2013).

Özel teşekkür

Kırsal Psikoloji Okulu girişimleri kapsamında araştırmamıza olanak tanıyan İş Örgüt Endüstri ve Çalışma Psikologları Derneği'ne (www.iocp.org.tr), 2024 yılında gerçekleşen I.Kırsal Psikoloji Okulu katılımcılarına, saha çalışmasının gerçekleşmesine olan katkıları nedeniyle Örgüt Psikolojisi Uzmanı ve Kırkambar Çiftliği'nden Ceyda Akınç'a verdikleri maddi destek nedeniyle ise Enerjisa Üretim A.Ş.'ye ve kurumlarını temsilen Örgüt Psikolojisi Uzmanları Dr. Anıl Akpınar ve İhsan Erbil Bayçöl'e teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Adaman, F., Avcı, D., & Yeniev, G. (2020). Nesnel koşullardan somut ütopyalara: Türkiye'de tarımın dönüşümü. *Toplum ve Bilim*, 153, 11–41. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alston, M. (2004). Who is down on the farm? Social aspects of Australian agriculture in the 21st century. *Agriculture and Human Values*, 21(1), 37–46. <https://doi.org/10.1023/B:AHUM.0000014019.54703.23>
- APA. (2024). *Excellence in Rural Psychology Award*. <https://www.apa.org/about/awards/rural-psychology> (Erişim Tarihi: 23.08.2024)
- Aras, B. B., & Demirci, K. (2020). İklim değişikliğinin insan sağlığı üzerindeki psikolojik etkileri. *Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 77–94. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/niibfd/issue/58561/800283>
- Berry, H. L., Hogan, A., & Owen, J. (2011). Climate change and farmers' mental health: Risks and responses. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 23(2_suppl), 119S–132S. <https://doi.org/10.1177/1010539510392556>
- Braun, V. ve Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, 77-101, DOI: 10.1191/1478088706qp063oa
- Diğrak, M., Koçoğlu, D., & Akın, B. (2014). Kırsal alanda yaşayan bireylerin ruhsal durumlarının incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 195–205.
- Doğan, H., & Gürlü, A. (2015). Türkiye Tarım Havzaları Üretim Ve Destekleme Modeli Kapsamında Yeşilirmak Tarım Havzasında Yetiştirilen Tarım Ürünlerinin Arz Duyarlılığı. *Yuzuncu Yıl University Journal of Agricultural Sciences*, 25(3), 231-243. <https://doi.org/10.29133/yyutbd.236369>
- Doherty, T. J., & Clayton, S. (2011). The psychological impacts of global climate change. *American Psychologist*, 66(4), 265–276. <https://doi.org/10.1037/a0023141>
- Ecevit, M., Karkiner, N., & Büke, A. (2014). Köy Sosyolojisinin Daraltılmış Kapsamından, Tarım-Gıda-Köylülük İlişkilerine Yönelik Bazı Değerlendirmeler. *Mülkiye Dergisi*, 33(262), 41-61.
- FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) (2025). Pathways towards a just transition in agrifood systems. Deliberative Dialogues: July–September 2025. Rome.
- Fuller, J., Edwards, J., Procter, N., & Moss, J. (2000). How definition of mental health problems can influence help seeking in rural and remote communities. *Australian Journal of Rural Health*, 8(3), 148–153. <https://doi.org/10.1046/j.1440-1584.2000.00303.x>

- Gürsoy, Ö. B. (2025). Kırsal iyi olma hali kavramı ve ölçümünün Türkiye kırsalı bağlamında değerlendirilmesi. *Politik Ekonomik Kuram Dergisi*, 1(2), 55–78. <https://doi.org/10.47935/pek.1584142>
- Hastings, S. L., & Cohn, T. J. (2013). Challenges and opportunities associated with rural mental health practice. *Journal of Rural Mental Health*, 37(1), 37–49. <https://doi.org/10.1037/rmh0000002>
- International Labour Organization (ILO). (2015). Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all.
- Keskiner, E. Ş. (2023). *Çiftçi örnekleminde psikolojik sağlık taraması ve etkili stresörlerin belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). FSM Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kızmaz, Z. (2021). İklim değişikliğinin kırsal alandaki etkisi ve alternatif arayışlar: Sosyolojik bir yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 431–453. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.827702>
- McCauley, D., & Heffron, R. (2018). Just Transition: integrating climate, energy and environmental justice. *Energy Policy*, 119, 1-7
- Landini, F., Leeuwis, C., Long, N., & Murtagh, S. (2014). Towards a psychology of rural development processes and interventions. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 24(6), 534–546. <https://doi.org/10.1002/casp.2187>
- Leichenko, R., & Silva, J. A. (2014). Climate change and poverty: Vulnerability, impacts, and alleviation strategies. *WIREs Climate Change*, 5(4), 539–556. <https://doi.org/10.1002/wcc.287>
- Oğuz, H., Öğüt, H., & Gökdoğan, O. (2012). Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modelinin Biyodizel Sektörüne Etkisinin İncelenmesi. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 2 Ek:A(2 Sp:A), 77-84.
- Steg, L., Van Den Berg, A. E., & De Groot, J. I. M. (2015). *Çevre Psikolojisi* (L. K. Cicaleri, Çev.; E. E. Cicaleri, Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şentürk, Ş. E. (2023). *Kırsalda çalışma ilişkilerinin dönüşümü: Şebinkarahisar pestil-köme işletmeleri örneği* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Temiz, H. K., & Yenigül, S. B. (2021). Yaşam kalitesi çalışmalarının kırsal kalkınma ile ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Idealkent*, 12(34), 1337–1357. <https://doi.org/10.31198/idealkent.872357>
- Tosun, M. N., Vatansever, Ç., & Işık, İ. (2024, Aralık 6). Bir uygulamalı bilim alanı olarak kırsal psikoloji ve Türkiye’de adil geçiş sürecine olası katkıları. 2nd International Symposium on Labour Economics and Industrial Relations (ISLEIR-2024): “Just Transition to Green Economy”, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, Türkiye.
- Turgut, D., Kümbül Güler, B., & Vatansever, Ç. (2025). Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları, yaşam koşulları ve sağlıkla ilişkili problemleri: Sistematik bir derleme çalışması. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 27(1), 458–489.
- Türkkan, C. (2025). Türkiye kırsalında yeni tarımsal burjuvazi: Yeni köylüler [Neo-farmers: Emergence of a new agrarian bourgeois in rural Turkey]. *Alternatif Politika*, 17(1), 143–164. <https://doi.org/10.53376/ap.2025.06>
- United Nations. (2021). *What is climate change?* <https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change> (Erişim Tarihi: 26.10.2025)

- Vizuete, B., Oteros-Rozas, E., & García-Llorente, M. (2024). Role of the neo-rural phenomenon and the new peasantry in agroecological transitions: A literature review. *Agriculture and Human Values*, 39(4), 1193–1208. <https://doi.org/10.1007/s10460-023-10537-0>
- Yüceer, S. E., Tan, S., & Semerci, A. (2020). Türkiye’de 2000-2020 döneminde tarımsal destekleme politikalarının gelişiminin incelenmesi. *Lapseki Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 36-46.
- Willox, A. C. (2012). Climate change as the work of mourning. *Ethics & the Environment*, 17(2), 137–164.